

HITÜNK TÖRTÉNETE

Az időben élő ember

Akárcsak a zene, életünk is az idő alapszövetére mintázódik rá: időben megtörténő, történelmi lény az ember. Élményeink, felismeréseink, döntéseink az idő egymásutánjában rendeződnek egymás mellé. Gyakran még jelentéktelen apróságok is dátumozva rakódnak belénk. De különösen így vagyunk az életünkbe, személyiségünkbe vágó eseményekkel: följegyződik bennünk, mikor történtek — mikor a naptári idő szerint, és még inkább, mikor a mi időszámításunk szerint. Az események tovább élnek bennünk. A megélés pillanatában sok, gyakran csalóka — elsősorban érzelmi — jelzésen mérjük le egy-egy pillanatunk telítettségét. De hogy valóban „csúcs-élményünk” volt-e, azt a belőle születő élet jelzi: az örökség hűséges vállalásában, vagy a hibás lépést helyreigazító bánatban.

A megszületésünktől halálunkig tartó biológiai időnk sajátos szintézisben olvad össze emberi szabadságunk idejével. Biológiai időnk nem pusztán üres kerete a sorsunkat formáló szabadság-időnek, hanem „belső alkotóeleme is az emberi szabadság időben lezajló történetének” (Karl Rahner: Theologische Bemerkungen zum Zeitbegriff. Schriften zur Theologie IX. 31.).

Biológiai és szabadság-időnk együtteséből jön létre „üdvösségtörténeti időnk”: „az emberi szabadságnak az ideje, amikor az ember megformálja önmagát, párbeszédben az önmagát közlő kegyelmes Istennel” (Rahner). Biológiai időnket születésünktől a halálunkig végigjárva, a szabadságban vesszük kezünkbe önmagunkat, és adjuk át (végeképp megadva magunkat a halálban) a magát nekünk adó, örök-kévaló Istennek.

A kegyelem Istenével folytatott párbeszédünket hitünkben fogjuk fel és fogalmazzuk meg. „A hitnek is megvan a maga története. Amikor felébred, még nem szilárd és befejezett, hiszen élet, s mint minden élő, alakulóban van. A hit is alakulóban van, s fejlődésének különböző szakaszai vannak: fölüvelés és lehanyaglás, válság vagy nyugodt növekedés... Ez az alakulás nagyon sokféle lehet. „A hit történetében benne áll az egész ember” (Romano Guardini: Vom Leben des Glaubens. Würzburg 1957. 47). Végső önmagunk formálódik ki ebben a párbeszédben, aszerint, hogy mi hogyan éltük meg Isten kegyelmét.

A hitben tudatosuló üdvösségtörténeti időnket tehát szintén mozgásában éljük meg. Egyszerre csak egy életszakasz jelenében élhetünk benne; mégis a mindenkor jelen döntésén át kezünkben tarthatjuk múltunkat és jövőnket: örök sorsunkat is.

Minden életszakasznak megvan a maga sajátos értéke és szépsége — a hit korszakainak is. Az egyes korszakok egymásból építkeznek, az egymásra rakódó élmények egymást gazdagítják, építik — vagy torzítják, szegényítik.

Az életszakaszok egymásutánja nem feltétlenül jelent értéksorrendet is. A hosszabb rendelkezésre álló idő miatt ugyan általában teljesebb élet- és hit-élménye lehet egy idősebb embernek, de bőséges számban akadnak kivételek: sok „hamar halálra növvő növendéket” tart számon a történelem.

Az ember „üdvösségtörténeti idejébe” alig van belepillantásunk. Az egyes embernek és Istenének még önmagunk előtt is elzárt intimszférája ez. De ennek tudatunkban lecsapódó, hitünkben átélt történetéről van tapasztalatunk. Tekintsük át a hit élettörténetének legfontosabb korszakait. Szándékosan nem használjuk a szokásos pszichológiai-orvosi életkor-elnevezéseket. Ez a történet párhuzamos ugyan az életkor szerintivel, mégsem minden esetben esik egybe vele. Több éves, akár évtizedes eltolódások is lehetségesek: van, akinek a hite 30 éves korán túl kamaszodik, van, aki öreg fejjel is örzi a gyerekkor naivitását és hitében éretlen marad a halála órájáig, de van, aki fiatal fejjel is „nagykorúvá”, „öreggév” lett a szó szentírásai értelmében. De kerüljük a klasszikus aszketika fogalmait is, hiszen általában nem beprogramozott oktatáson veszünk részt, hanem az élet természetes fejlődési menetében alakul sorsunk és hitünk.

Előzmények

Emberlétünk első élményei még jóval tudatosodásunk előtt rakódnak belénk, mégis elnatározóan formálhatják személyiségünket s annak minden funkcióját, így hitünket is (vö. E. Berne: Transactional Analysis in Psychotherapy, New York, 1961. 24.).

A csecsemő első ilyen tapasztalata az „*ősbizalom*” élménye. Számára a „kül-világot” édesanyjának gondoskodó szeretete, „személyes horizontja” fogja át. Később észreveszi azt is, hogy ez a szeretet otthont és családot formál körülötte. Megtapasztalja, hogy a világot értelmes és biztonságos egységbe tudja rendezni a szeretet. Otthonosan érzi magát a világban, fel tud oldódni az emberek között. Az egészséges bizalmatlanság feléledésével aztán megtanul biztonságosan értékelni és válogatni is a különféle kapcsolatok, a világ különböző tárgyai és jelenségei között. Megtanulja, kihez lehet nyugodtan közeledni, kitől kell óvakodni vagy teljesen elzárkózni. Felfedezi, hogy a tárgyak nemcsak önmagukért értékesek vagy kívánatosak. Ha ajándékká válnak, akkor értékük megsokszorozódik: követeinkké lettek, velük üzenhetjük meg egymásnak szeretetünket. Megokoltan derűs és kiegyensúlyozott: a jókat többségben tudja a világon, s hiszi, hogy a jónak minden átmeneti zűrzavar ellenére végül is győznie kell minden területen. (vö. E. Erikson: Identity, Youth and Crisis, New York 1968. 96. skk.).

A századforduló hagyományos vallásfejlődési elméletének Freud nyomán modernizált változata ebben az élményben látja a vallás eredetét: eszerint az így keletkezett szülőkép kivetítésével formálja meg az ember egy gondoskodó Atya-isten alakját. Az ősbizalom élménye azonban nem szüli a vallásos istenhitét, kivéltve egy isten képét — ahogy nem teremt emberi kapcsolatokat sem. De „sarkköve az egészséges személyiségnek” (Erikson i. m. 97.), s mint ilyen, előfeltétele minden személyes kapcsolatunknak. Így lehet előiskolája annak is, hogy az ember fel tudja fogni a Krisztusban őt otthonába hívó Isten szeretetét.

A még öntudatlan gyermekkorban rakódnak le az ember erkölcsi világának alapjai is. Az autonómia első élménye az, hogy a gyermek megtanul mozogni. S nekiindulva a világnak földereng a szabadság és a törvény helyes fogalma is: csak úgy tud szabadon közlekedni a világban, ha megismeri és elfogadja a tárgyak és az emberek törvényeit. Enélkül a kisgyermekkor szükséges tanulókorszaka túljutva is állandóan kék-zöld foltokkal borítva csetlik-botlik a világban, egy félreértett szabadság rabságában.

Nemcsak a csecsemőkori ősbizalom, hanem a rend és a szabadság törvénye is a családban válhat a gyermek vérévé, évekkel azelőtt, hogy fogalommá absztrahálódna. A gyermek szemében szülei kezdetben a tökéletes emberség modelljei, erkölcsi rendszere erősen heteronóm, személyhez kötött. Ebből két súlyos veszély eredhet. Ha erkölcsi értékrendszere nem indul meg az önállósodás útján, akkor sohasem válik autonóm egyéniséggé, és önállótlán, felelős döntésre képtelen báb marad felnőttkorára is. Családok papucs hősei, társadalmak talpnyaló szolgálatai innen termelődhetnek ki. Ha viszont a gyermek csalódik a „modellt álló” szülőben, akkor rajongása könnyen gyűlöletbe fordul, az erkölcsöt egy önkényes hatalom szemfényvesztő szeszélyének tartja, s esetleg maga is cinikussá, agresszívvé lesz (Derek Wright: The Psychology of Moral Behaviour, Penguin Books 1971. 205.).

E korszak végére alakulhat ki a cselekvés etikája a felnőtt világ mintájára. A gyermek saját bőrén tapasztalta meg, hogy tetteinek következményei visszafordíthatatlanok. Jelen cselekvésében már épít a múlt tapasztalataira, és számol a várható következményekkel.

Mind ezt a család közösségében tanulja meg igazán. Naiv egocentrizmusát tövig nyírálhatják a szülők szeretetét vele megosztó testvérei. Megtanul együtt lenni a hozzá hasonlókkal: egymásra vannak utalva, felelősek egymásért. Természetes légkörévé lesz a kölcsönös alkalmazkodás, a játékmegosztás és a játékközösség (majd később a munka megosztása és közössége).

Bizalom, etikum és szociális érzékenység nemcsak személyiségünk vérkeringésébe szívódik bele jóval öntudatosává válásunk előtt, hanem hitünkébe is. Egészen más akusztikával hangzik föl az evangélium jóhíre a természetes bizalom és megnyíltság légkörében, mint a magába fordult, magányos, félszeg, sok rosszat tapasztalt gyermek világában. (vö. Karl Rahner: Gedanken zu einer Theologie der Kindheit. Schriften zur Theologie VII. Einsiedeln 1971. 323.).

Kezdetek

A kisgyerek fantáziájában a mese és a valóság még nem válik el egymástól. Mesealakjait valóságosnak látja, a valóság jelenségeit viszont beleépíti-szépíti a mesébe. A keresztény környezetben felnövő kisgyerek első tudatos hitképzetei ebben a korszakban alakulnak ki, a felnőttek — a szülők, nagyszülők, illetve a hitoktató — elbeszélései nyomán. Életrendjébe az édesanya napi búcsúcsókjával együtt természetesen simul bele az esti imádság, gondolatvilágában édesapjának eszményített képét természetesen egészíti ki a mennyei Atya alakja, aki teremtette a világot, szereti az embert, és gondot visel rá. A szentírásban érdeklí minden történet, a templomban minden kép és szobor; de persze a karácsonyi idő bellehemjét szereti a leginkább, talán még szaloncukrot is visz a Kisjézusnak.

Első átélt bűne nyomán természetesen ébred föl lelkiismeretfurdalása, és megszabadítónak érzi a bűnbánat és bűnbocsánat szentségét. Jézus személyes jóbarátjává és példaképévé lesz, és természetesen érzi a személyes egyesülést vele a szentáldozásban.

Mai pedagógiai szemléletünk idegenkedik attól, hogy valamiféle tapintatból hazug dajkamesékkel ámítsuk a gyermekeket. Az élet nagy tényeit — s ugyanígy „a keresztény esemény” nagy tényeit is — gyermekkiadásban is igazul és hitelesen mutathatjuk meg — még ha a részleteket talán leegyszerűsítjük, a pontos tudományos magyarázatot mellőzzük is. (Ehhez persze szükséges az is, hogy az evangélium eseményeit ne „költjük túl” a színezés kedvéért sem, az élet keresztény értelmezésébe pedig ne lopjunk bele egyéni babonákat. Sok felnövekvő gyermeknek okoz hitbéli nehézséget nagyszüleinek babonás istenképe: a mesés, hamis istenképet hamarosan kinövi a többi gyermekmesével együtt.)

J. B. Metz az elbeszélés védelmére kel a keresztény igehirdetésben is (Concilium IX. évf. 5. sz. 1973 május): a kereszténység egy történelmi eseményre épül, s a feltámadt Krisztust hirdeti, anélkül, hogy valamilyen logikai kategória-rendszerben ennek maradéktalan indoklását tudná adni. Hitünkben éljük egybe a Krisztus megmutatta világot a mindennapi tapasztalat világával. Ez a tényeket, eseményeket közlő igehirdetés módszerében különösen alkalmas a gyermekek tanítására, tartalmában azonban mindenki számára életbevágóan fontos hírt közöl.

A növekvő gyermek gondolkodásában a mese és a valóság lassan szétválik egymástól. Az egyes tárgyak, események, események fogalom- és értékrendszerbe rendeződnek. Minden élesebb kontúrokkal, reálisabban rajzolódik ki — bár az eredeti, közvetlen érintkezés a valósággal többnyire megdermed ebben a fogalmi tisztulásban.

Hol kap helyet ebben a növekvő világban a transzcendens Isten? A Jézuskából hogyan lesz a történelem Jézusa és a feltámadt Krisztus? Hogyan tudja Krisztusban megtalálni azt a magasabb nézőpontot, ahonnan mindig újra, mindig magasabbrendű egységben látszik ennek a világnak az élete és a transzcendens Isten meghívása?

A kisgyermekkorban kialakított Isten-kép a továbbnövekedés idején vizsgálódik. A gyermekhit akkor fog egészségesen fejlődni, ha a keresztény élet és hit legfontosabb személyeihez és értékeihez fokozatosan növekszik hozzá. Az élet többi értékeihez hasonlóan nagyobbak tudja őket magánál, ezért mélyülő és táguló csodálkozással fogadja be. „Majd ha nagy leszel, megérted”, hallotta sokszor. Lassan ráeszmél arra, hogy ez a „majd” nem a mindentudás végállomása, hanem az egyre többet tanulás folyamata. A világnak nincs határa, ezért nincs az emberi megértésnek sem. Ahogy egyre nagyobb lesz, úgy egyre többet, egyre felnöttesebben, egyre reálisabban ért meg a világ titkaiból. S talán a transzcendens Isten titkaiból is. Jézus tanítása és személye a vele foglalkozó embernek minden életkorban mást, többet mond. Ennek nyomán győződik meg lassan róla, hogy az evangélium nem eldobható, kinőhető mesekönyv.

Ez a hit egészséges, fejlődő személyiségben bontakozhat ki igazán, ehhez pedig egészséges közösségre van szükség. A hit aligha lehet pusztán egyéni, bensőséges istenkapcsolat — így könnyen elboríthatnák-eltorzíthatnák a házilag gyártott fantáziaképek, egyénieskedő érzelmek. Hitünk a szeretetben tevékeny, szeretetünk pedig csak a természetes emberi kapcsolatokban élhet. Vallási és emberi

élet, társadalmi és egyéni tudat, természetes emberi jószág és természetfölötti istenszeretetet csak együtt virágozhatnak ki vagy satnyulhatnak el. Napjainkban gyakran emlegetik azt, hogy korunk egyháza „népegyházból” a kisközösségek egyházává alakul — de nem jöttek még létre azok a „kisközösségek”, amelyek természetes élet- és gyakorlóteret adnának a krisztusi szeretetnek.

Növekedés

Eljön az idő, amikor a növendékember maga veszi kezébe a saját sorsát. Gyermekkori önfeledt magabiztossága eltűnik. Szeretné tudni végre, kicsoda is ő tulajdonképpen, mire való az élete, mi a helye a családban és a társadalomban. Maga akarja kiépíteni életstílusát, megválasztani kapcsolatait, eldönteni, kinek higgyn. Egy tizennyolc éves fiú verse művészi-hitelesen érzékelteti ezt a lelkiállapotot:

*A bőrfotel karfájára könyökölve
ültem és tűnődve néztem a falat
s míg vastag cigarettajüst kavargón
töltötte meg a szobát sok minden kérdés
jedve maradt
mert nagy viták dúltak persze
belül dörömböln és nevetve csiklandozott
majd tepett a sok miért és hogyan és meddig
elvileg tehát tépelődő hős voltam
a valóságban ostoba kamasz
mert mit tudok én mikor gondolkozni
kezdek és véleményem lesz erről meg arról
és csak halvány Istenkép rajzolódik ki
előttem s ha erősebben akarom kon-
túrját meghúzni a kréta eltörik
hát húzd tovább a darabbal ami maradt
és ha porlón szétesik végre mind
egy porszemmel rajzolj, hogy igazold magad.*

A maga útján akar járni, s megpróbálja kirajzolni az út várható nyomvonalát. Életkoránál fogva hajlamos az eszményítésre. Szemhatára egyre tágul. Az élet szürke, hétköznapi, egymásnak gyakran ellentmondó eseményeit, megoldásait nem fogadja el. Kíméletlen kritikával veti el az előtte járók életét, s nagy lendülettel fog bele, hogy egy igazabb világot teremtsen maga körül. Lelkesen hisz abban, hogy a világ és önmaga is alapjában jó, hogy minden megváltoztatható. Bármire elég erősnek és okosnak érzi magát. A jelen valóságával szembeállítja jövő terveit, amelyek természetesen hézagtalanul harmonikus és tökéletes világot álmognak meg. „Még nem érte csaldóság, minden fölfelé lendül benne. Inkább a lehetőségeit látja, mint a határait. Elkezdte birtokba venni önmagát, személynek érzi magát, s ez feladat, de jutalom is számára. Ő az etikus ember a szó legigazabb értelmében” (Karl Rahner: Sendung und Gnade, Innsbruck 1959. 173.). „Nekem az jutott, hogy gyermeki kedvvel kockából rakjam ki a jót” — vallja egy másik tizennyolcéves.

Remek táptalaj a keresztény hit számára! De vajon megvan-e ennek a lelkesedésnek az aranyfedezete a személyiségben és az életben? Nem követik-e keserves kiábrándulások? S nem öncélú vagy akármicélú-e ez a lelkesedés? Az álmoknak ki kell állniuk a valóság tűzpróbáját, az eszményeknek át kell roslódnium az igazság szűrőjén — a hit csak akkor érhet igazzá és teherbíróvá.

A fiatalember szemében „Isten ifjúkori optimizmusának legfőbb, közvetlen és töretlen garanciája” (K. Rahner i. m.) — de a kereszt és a halál titka még ismeretlen számára. A mennyei Atya otthona ez a világ — de mi még tékozló fiúként úton járunk benne. A feltámadt Krisztus életében és örömeben részesülünk — de a kereszt szegyenén és gyöngeségén át. Isten szentségtartója az egyház — de mennyi bűnnel, bajjal teli, „homályos tükör” ez!

A fiatalok növekvő hitének ez a válsága már a felnőttkor hitét érlelheti. A fiatalok lelkesedése az eszmények és a valóság senkiföldjén hatol át, s ezen a területen legalább annyi hit hever holtan, mint a mese és a valóság gyermek-

kori senkiföldjén. A szülői házból hozott vagy a fiatalkor rajongásával kiformált eszményrendszer sehogyan sem illik rá a valóságra. Kívül-belül minden annyival kuszáltabb, töredezettség, indokolatlanabb! Az imádság szavai mintha a semmibe hullanának, a szentségek mintha hókusz-pókusszá üresülnének, a hallgató Isten mintha süketnéma volna. Ilyenkor előfordulhat, hogy őszinte többségtörés, a valóságos Isten valóságos vágya tart vissza valakit misétől, szentségektől. Öszintétlen, bizonytalan nem akar csinálni, beéri hát a biztos kevesebbrel, a biztosan igazgal — külső kapcsolata egészen megszakadhat Istennel.

Évek, évtizedek érlelődése lehet szükséges ahhoz, hogy az ember eljusson a „krisztusi nagykorúságra”, hogy az Élő Vizek elzáródott-kiapadt forrásai újra felfakadjanak. De többé nem a kamasz eszmények gombnyomására nyílnak meg, hanem a Végtelennek ártézi mélyeiből törnek fel, elállíthatatlan, elemi erejű folyamatban. A gyermekkor mesevilágát, a fiatalosság lendületét így megőrizve-meghaladva találkozhat újra hitével.

Új vérkeringés indul meg. De ez a hit többé nem a tárgyak direkt módján próbálja megragadni a végtelent, nem kívánja, hogy az egyház „egyenes adásban közvetítse” az Istent, nem kívánja valami „mennyei ügyekben utazó ügynökként” Isten reklámkirakatává formálni az egyházat vagy a világot.

A kegyelemnek ez az új megtapasztalása közvetlenebb és rejtettebb, mint az eddigi kategorikus hit. Áttételesebb ugyan, de valóságosabb közösséget hoz létre a kegyelem Istennel, mint minden korábbi hitvallás.

Rahner szerint főleg a férfiak kerülnek „legalábbis abba a veszélybe, hogy vallásosságuk miatt vallástalanná lesznek. Valahogy minden kifejezetten vallásos szertartással szemben ostobán és naivul viselkednek — a szertartások rettenetesen aránytalanok és alkalmatlannak tűnnek ahhoz képest, amit jelentenek. Ezért aztán a legjobbnak látják, ha elkerülik a közvetlen megpillantás és találkozás lehetőségét Istennel, és némán tisztelik a Kikutathatatlant, anélkül, hogy nevet próbálnának adni a Kimondhatatlannak” (Karl Rahner: Sendung und Gnade 303.).

Ilyenkor lehetséges az is, hogy a „semmitől”, a fogalmakat, szertartásokat nem ismerő emberség talajából kicsírázik egy egzisztenciális vágy a végtelenre. A „tengzserényű lélek” önmagát keresve a Végtelenre sóvárog. A hívó ember Szent Pál bátorságával és tisztetével léphet oda e keresők elé: „Ti az Ismeretlen Istent imádjátok. Nos hát én ezt hirdetem nektek, akit ti ismeretlenül is tiszteltetek” (Ap Csel 17,23).

Érlelődés

A fiatalon megálmodott-megtervezett világot felnőtt korunkban végig is éljük. A valóságban megélt világ jóval szűkösebb, szürkébb az álmainknál — mégis sokkal elevebb, szebb a fantázia vértelen képeinél.

Határelményeink így mindenfelől kétfős tapasztalást kínálnak. Az élet gazdagságát szerelemben és családalapításban, munkában és eredményekben — de azt a fölismerést is, hogy életünk időben és lehetőségeiben végesre szabott.

Fiatalon határtalan öntudattal bíztunk a magunk erejében: a tervek és az álmok mindent lehetségesnek ígértek, s mi minden lehetségest elérhetőknek véltünk. Lassan elérjük erőnknek, tehetségünknek korlátait: „ennyi telik tőled”. S ez az „ennyi” — bármilyen nagyszerű is, mégis legfőbb apró morzsája valaha-volt álmainknak. Alábbhagy a szervezet biológiai lendülete, meglássuk életritmusunk. Megtaláljuk helyünket a munkában, a társadalomban, az emberek között. S a befészkelődés küzdelmei és megnyugvása után körülnézünk: Mi jön ezután? Mire van még szükségem? Mit érhetek még el?

Az újoncok lelkesedésével vetettük bele magunkat az alkotó munkába. S az első tárgyilagos eredmények és kudarcok után lassan körvonalozódnak kezd a mű, amelyet alkottunk. S mint a szobrárt faragó művész, mi is hátralépünk egy lépéssel: Mit ér a művem? Miért tettem? Mivé tett engem az alkotás?

Átrendeződnek-értékelődnek emberi kapcsolataink is. Életünket betöltő és kiegyensúlyozó élménnyé lett a házastársi és a szülői szeretet. De legmeghittebb szeretetkapcsolatainkról is tudjuk immár: két embernek teljes és végső egyesülése a szeretetnek heves és olthatatlan, de a földön egészen soha ki nem elégülő vágya.

A hit élménye is átalakul ebben az érlelődésben. Rahner szerint a kegyelmet nem tapasztalhatjuk meg földi életünk belső mozzanataként. De „megtapasztalhatjuk, hogy a Lélek több, mint az időben múló világ egy darabja, hogy az ember célja túlmutat a világ célján és boldogságán, megélhetjük azt a merész, elrugaszzkodó bizalmat, amelyiknek nincs evilági sikereiben kimutatható aipja” (Rahner: *Über die Erfahrung der Gnade*, Herder 1961. 44.). Fiatalon megpróbáltuk befogadni az Abszolútumot is a magunk álmaiba, rajongásába, eszményeibe — és válságba juttatta hitünket. Most ráébredünk arra, hogy éppen „létünk nyugtalanító talajtalanságában tapasztaljuk meg az önmagát közlő Isten talajtalanságát, végtelenjének megérkezését, amelyet éppen végtelensége miatt tartunk semminek” (Rahner: i. m. 47.). Az ember így az érlelődés éveiben tanulja meg a földi élet apróságain át megsejteni és megélni a lét megfoghatatlan titkát. A szertartások, formulák kategóriáin túl egy transzcendentális látás így tapasztalja meg a természetfölöttit, egyre szűkszavúbb, egyre megéltebb hitben.

Az élet nagy határhelyzeteiben vagy apró döntéseiben találkozva evvel az élménnyel érlelődhet nagykorúvá gyermekhitünk. E világ határain túl fölsejlik valami néven sem nevezhető határtalan, az élet gazdagságán túl a semminek tűnő Minden, a meghódított világon túl egy Szeretet, amelyiknek — magunk is meghódítottként — csak megadhatjuk magunkat.

Beérés

Életünk végéhez közeledve érintésnyi közelbe kerülnek határaink. Testi s vele szellemi erőnk is fokozatosan csökken. Határidős életünk végleg megsemmisülni látszik (vagy éppen most készül el?), s a közelgő vég (vagy a befejeződő egész?) számadásra int. Életünknek ez az utolsó szakasza legalább olyan meghatározó, mint az ifjúkori kifejlődése. Ekkor már a gyümölcsét szüreteljük vagy bőjtöljük annak, amit egész életünkön át megérleltünk — bár még mindig van lehetőség a változtatásra.

Testünk újra erősebben a hatalmába kerít bennünket: immár nem a rendtől és mértéktől elrugaszkodó vágyaival, hanem egyre szűkebbre szorító korlátaival. „A test eszközből akadályá lesz” — mondja Simone de Beauvoir (Az öregség, Budapest 1972. 503.). Az öregember egyre kínzóbban semmirekellő mihasznának erzi magát: létét egyre kevésbé igazolja munkájának hasznossága. Az évek nemcsak testét, hanem lelkivilágát is egyre rugalmatlanabbá, zártabbá teszik. Megszokásain nem szívesen változtat, nemigen van már kedve és figyelme bármi újnak a befogadására. Évről évre fogyatkozik azoknak a száma is, akiknek megbecsülése és szeretete önbizalommal és kiegyensúlyozott derűvel töltötte el. Kevés találabb jelző áll az öregek növekvő magányára, esendőségére, mint a tizenöt éves Weöres Sándoré: „Oly árvák ők mind, az öregek”.

Hogyan fogadja az ember az öregség támadását? A bölcsességben megöszült öregek az elgyöngülésnek, a kiüresedésnek legfőbb ellenszereként a hasznos tevékenységet és az étlettel-halállal bátran szembenéző humort vagy hősiességet ajánlják. Claudel írja Naplójában: „Nyolevan év! Rossz a szemem, rossz a fülem, nincs már fogam, nem bír el a lábam, kihagy a lélegzetem. De csodálatos, végeredményben mégis hogyan túlteszi magát mindezen az ember!”

A betegség és a halál brutális agressziója legyűri végül a jobb sorsra érdemessé vált személyt. De ki győz végül valójában? Az öregség-e fokozódó testi gyöngeségével, értéktelenségünk egyre kínzóbb tudatával, az üressé vált idő unalmával, az öregkor sajátos nárcizmusával — vagy mi győzzük le korunkat és halálunkat, nem pusztán a magunk erejével, hanem az Atyának Fiát feltámasztó szeretetével?

Nemcsak emberségünknek végső nagy kérdése ez — hanem hitünké s az Istenbe nyíló életünké is. Az öregséget csak immanens mértékkel mérő Ilyés Gyula szerint is „életünk öröklét igényű” (Kháron ladikján, Budapest 1969. 55.): Létünk valóban az örök életet igényli, nem pusztán a meglévőnek megszépítését, ideig-óráig való meghosszabbítását. Hitünknek most már minden köntőrfalazás nélkül szembe kell néznie az élet jelenlegi és végső értelmével. A keresztény halálban — többé-kevésbé tudatosan — végül minden ember Krisztushoz hasonlóan „kitárt karral elfogadja a kínhalált”. Amikor már-már a kétségbeesésbe taszítja bele önmaga értéktelenségének, méltatlanságának, semmiségének tudata,

akkor tudja egészen rábízni magát az Atya szeretetére, értékességének egyetlen garanciájára.

Ekkor érik be végleg gyermekkorunk hite. Nincs többé Isten és világ, eszmények és valóság, hívők és hitetlenek ellentéte, vetélkedése. Fölsejlik lassan, hogy valóban Isten minden mindenben, még bennünk is. Növekvő boldogsággal vesszük észre, hogy egyre kevésbé vagyunk fontosak a magunk számára, s egyre súlytalanabb alázattal fogadjuk el a világ szépségét, ember és Isten szeretetét, a végesben a Végteletent.

TEILHARD DE CHARDIN

HOGYAN HISZEK (1)

Hiszem, hogy a Világegyetem Fejlődés,
Hiszem, hogy a Fejlődés a Szellem felé
tart.

Hiszem, hogy a Szellem (2) Személyes-
ben teljeseedik be.

Hiszem, hogy a legfelső Személyes az
Egyetemes Krisztus.

ELŐSZÓ

Mint minden emberi ismeret, akként a Valláslélektan is tapasztalatokra épül. Tényekre van szüksége. S mert a vallási tények csak a tudat legmélyén bukkannak fel, ezért a Valláslélektan egyéni „vallomásokra” vár, hogy kibontakozhasson.

A következő lapokon pusztán csak ilyen adatközlés céljából próbálom rögzíteni, hogy keresztény hitemnek mik az alapjai, árnyalatai és határai vagy nehézségei. Egyáltalán nem tartom magamat másoknál jobbnak vagy fontosabbnak. Eppen csak úgy hozta a sors, hogy az én esetem jó néhány másodlagos ok miatt jellemző s ezért megérdemli, hogy följegyezzem.

Hitem eredetisége az, hogy gyökerei két olyan területre fúrnak, amelyeket általában ellentéteseknek tartanak. Neveltetésem és szellemi képzettségem révén „az Ég fiai” közé tartozom. De temperamentumom és szakmai tanulmányaim „a Föld fiai” közé sorolnak. Az Élet engem két olyan világ kellős közepére állított, amelyeknek mindennapos tapasztalatból ismerem elméletét, nyelvét, érzelmeit. Nem építettem belső válaszfalat e két világ közé, hanem hagytam, hogy ez a két, látszólag ellentétes befolyás teljesen szabadon hasson egymásra lelkem legmélyén. Harminc évet szenteltem ennek a belső egységnek a keresésére. S ennek a folyamatnak a végén azt tapasztalom, hogy természetesen jött létre szintézis a két nógató áramlat között. Az egyik nem ölte meg, hanem erősítette a másikat. Ma bizonyára jobban hiszek Istenben, mint bármikor. S az is biztos, hogy a Világban is. Vajon egyéni méretek szerint nem éppen ez lehetne-e az a sajátos, legalábbis kezdeti megoldás arra a nagy lelki problémára, amelybe ma ütközik az emberiség haladó szárnya?

Tehát szinte szelek szárnyára bízom, hogy gondolataim kicsírázzanak. De azt is újra hangoztatom: e néhány lap semmiképp sem tart igényt arra, hogy általános hitvédelem-elméletet adjon. Pusztán csak arra korlátozódtam, hogy elmondjam egy személyes élmény kibontakozó állomásait, már amennyire megértem őket. S ezért nem fognak mindenkét kielégíteni. Egyik-másik olvasóm vitathatónak fogja találni némelyik evidenciámat s emiatt máris szét fog szakadni az egyes fogalmakat összefűző kapcsolat.

Az mégis biztos, hogy végtelen sokféle kifejezési forma mögött végeredményben csak egyetlen pszichológiai tengelyt követhetünk, amikor lelkünk Isten felé halad. Ha talán sok mindent igen szubjektív fogalmakkal fejezek is ki, szükségképp megvan lelki megfelelőjük a tőlem különböző beállítottságú emberekben. S a szimpátia révén visszhangra találhat bennük is. Az Ember igazá-